

Vårt datum	Vårt Dnr:
2019-03-28	94.18
Ert datum	Ert Dnr:
2019-01-07	94.18

SACO
Box 2206
103 15 Stockholm

Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige (SOU 2018:78)

Utredningen innehåller ett stort antal förslag och rekommendationer. Utan värderingar i övrigt har vi dock valt att begränsa vårt yttrande främst till de delar som gäller samverkan högskola-näringsliv och studiefinansiering/stipendier.

Sammanfattning

- **5.4** För utveckling av statistiken bör ett särskilt uppdrag gälla uppföljning och redovisning av internationella studenter och doktorander efter avslutade studier. Se även kommentar till 6.4.
- **5.5** Vi ställer oss bakom utredarens förslag till ett utvecklat partnerskap mellan lärosäten och arbetslivsföreträdare. Detta gagnar inte bara internationella studenter och förslagen bör därför ta sikte på hela studentpopulationen.
- **6.4** Ett förlängt uppehållstillstånd efter slutförda studier kan visserligen innebära att fler internationella studenter stannar, men det är samtidigt en indikation på att kompetensbehoven antingen inte är så uppenbara som det allmänt antas, eller att arbetsgivarna är oförmögna eller oberoende att anställa dem.
- **8.4** Vi välkomnar ökningen från 60 till 120 miljoner kronor av stipendie-medel till särskilt kvalificerade studenter, liksom införandet av flaggstipendier på 50 miljoner kronor.

5.4 Utvecklad statistik och uppföljning

Vi har inga invändningar mot utredarens förslag. Användbar statistik är viktig för dem som arbetar direkt med studenter och antagning, för politiska beslutsfattare liksom – inte minst – för att öka förutsättningarna för en nyanserad debatt.

Ett av målen för ambitionen att öka Sveriges attraktionskraft är att internationella studenter ska kunna bidra till den nationella kompetensförsörjningen. Det är därför angeläget att det går att följa i vilken utsträckning detta mål

uppnås. Till de förslag utredaren lämnar vill vi lämna ytterligare ett, om särskild uppföljning och redovisning av internationella studenter och doktorander efter avslutade studier.

Uppföljningen bör avse såväl tid till arbete, yrke och inkomst. Försörjningsnivå är otillräckligt som mått på i vilken mån studenternas kompetens tas tillvara på det sätt många hävdar och utredaren eftersträvar. I dag står åtskilliga utrikes födda akademiker – även ingenjörer, och med såväl utländsk som svensk utbildning, utanför arbetskraften.¹

5.5 Ett närmare partnerskap mellan lärosäten och arbetslivsföreträdare

Sveriges Ingenjörer står helt bakom utredarens tre rekommendationer. Särskilt positivt ser vi på klargörandet att utbildningssamverkan i syfte att stärka arbetsmarknadskopplingen fordrar att även arbetslivsföreträdare tar sitt ansvar. Viktigt att poängtera är dock att samtliga tre punkter, inte bara den sista, bygger på samarbete med arbetslivet.

Utbildningssamverkan – vilket dessa tre punkter handlar om – är en tillgång för alla studenter. Internationella studenter har särskilda behov av väg- och rådgivning, men alla studenter kan dra nytta av en ökad samverkan, inte minst underrepresenterade studentgrupper (med avseende på kön och socioekonomisk bakgrund, eller som saknar erfarenheter att tillgå i familje- och bekantskapskretsen). Vi menar därför att samverkan bör utvecklas för att komma samtliga studenter till del.

Samtidigt har framtida arbetsgivare mycket att vinna på att öka sin kunskap om lärosätenas förutsättningar och hur utbildningarna kan utformas – inte genom att styra dem utan just genom samverkan.

6.4 EU:s student och forskardirektiv

Förslaget till genomförande av direktivet har remitterats i särskild ordning. Vi vill dock här ställa förlängningen av uppehållstillstånd efter slutförda studier/forskning i relation till de resonemang som förs fram i *Ökad attraktionskraft*.

Det är lätt att instämma i att Sverige behöver kompetens. Men behoven är aldrig jämnt fördelade, de är sällan särskilt väl preciserade, och de är inte alltid realistiskt formulerade. Mer än ett argument är det närmast att likna vid ett axiom. Men att argumentera för ett axiom som vägledning för politiska beslut är dock lika meningslöst som det är otillräckligt.

¹ Se tex [Ingenjörer med utländsk bakgrund är ingenjörer](#), Sveriges Ingenjörer, 2015 och [Integration – utrikes föddas matchning på arbetsmarknaden i Sverige](#), Scb, 2017.

En förlängning av uppehållstillstånd efter studier kan visserligen kan leda till att fler studenter väljer att stanna, men avgörande är att det sker en förändring i attityd från de branscher som säger sig behöva studenterna. I annat fall kan utfallet likafullt bli att det inte blir de med de högsta studiemeriterna som drar nytta av förändringen, utan de studenter som behöver längre tid för att hitta ett arbete och – för att kunna visa att de förmår försörja sig – tvingas ta arbeten som har litet med deras utbildning att göra.

Även om en stor andel av de här personerna så småningom skulle finna vägen in i arbeten där deras kompetens tas tillvara, så är det knappast en indikation på att efterfrågan skulle vara stor i ett ständigt pågående ”nu”. Det handlar snarare om en process där de helt på egen hand kämpar sig fram på arbetsmarknaden. Frågar man dem, skulle de svårligen uppfatta det som att efterfrågan på just deras kompetens var särskilt stark.

Om internationella studenter behöver långa uppehållstider för att hitta ett arbete inom sitt kompetensområde signalerar det alltså snarare att efterfrågan är av en annan art eller omfattning än vad som allmänt tas för givet, att företagen är oförmögna eller obenägna att anställa personer ur den aktuella gruppen eller att rekryteringskraven generellt är för rigida eller för högt ställda. Som utredaren konstaterar: ”Arbetsgivare pekar inte sällan på att även om universitet och högskolor utbildar många studenter har dessa studenter inte alltid rätt yrkeserfarenhet” – trots att det borde vara uppenbart att den erfarenhet nyexaminerade kan ha av naturliga skäl är begränsad.

Lärosätena har en roll i detta, men det är inte den enda och inte heller den främsta. För att de utländska studenterna ska kunna göra skillnad krävs framför allt att näringslivet agerar.

Företagen är fria att anställa vilka de vill, men om de som faktiskt vill arbeta efter examen inte tas tillvara, betyder det samtidigt att en ökning av antalet internationella studenter och deras möjligheter att stanna i landet efter examen inte självklart bidrar till kompetensförsörjningen på vare sig kort eller lång sikt.

8.4 Stipendier och annan finansiering av tredjelandsstudenter

Sveriges Ingenjörer (dåvarande Civilingenjörsförbundet) tog ställning för förslaget om införande av studieavgifter (SOU 2006:7). Ett av de skäl förbundet angav var att ”det ekonomiska utrymme som finns för att anta utländska studenter i praktiken bestäms – i märkligt omvända termer – av den del av takbeloppet som inte tas i anspråk för svenska studenter.”

Kort sagt fanns inte uttalat hur de allmänt hållna målen för internationaliseringssträvandena i högskolelag och regleringsbrev stod i relation vare sig till finansieringen av högskolan totalt eller till förhållandet mellan svenska och internationella studenter.

Förbundet framhöll dock vikten av att kunna erbjuda stipendier i rimlig omfattning – för att inte syftet med avgifterna skulle förfelas – främst till särskilt kvalificerade studenter. Den uppfattningen har förbundet drivit sedan dess, eftersom vi ansett att de stipendier som funnits för detta syfte har varit alltför blygsamma.

I likhet med utredaren menar vi fortfarande att ”systemet bör vara balanserat i den meningen att det inte bör närma sig nivån på lärosätenas totala intäkter för studieavgifter” (s. 305). Vi anser att de förslag som lämnas uppfyller det villkoret och välkomnar därför:

- att de stipendiemedel lärosätena förfogar över utökas till 120 miljoner kronor (8.4.1), och
- att ett nytt program för s.k. flaggskeppsstipendier på 50 miljoner kronor införs (8.4.2).

Utredaren lyfter en rad skäl stipendier, ur både studentens och Sveriges perspektiv. Vad gäller särskilt flaggskeppstipendierna är det dock inte givet att de behöver omfatta såväl studieavgift som levnadskostnader, helt utan hänsyn till respektive students egna ekonomiska förutsättningar. Om stipendiet lever upp till sina ambitioner, kommer detta redan i sig att utgöra ett erkännande med betydande meritvärde för studentens framtida karriär.

Ellinor Bjennbacke
Avdelningschef
Politikutveckling och opinion

Olle Dahlberg
Utredare